

Оксана Вишневська, Світлана Сухарева

Феміністичні аспекти життєпису

Елізи Ожешко та Олени Пчілки

Мета публікації – на прикладі окремих фактів біографії українки Олени Пчілки та польки Елізи Ожешко визначити витоки формування у них феміністичних поглядів.

Результати. У XIX ст. погляди на роль і місце жінки в житті родини та суспільства починають зазнавати кардинальних змін. Окреслено, що ці зміни розпочинаються з сімейного виховання, яке, на думку обох письменниць, відіграє ключову роль у підготовці дівчаток до дорослого життя, закладає основу для реалізації їх особистісних потреб і бажань, виробляє чітку громадянську позицію. Важлива роль у цьому процесі відводиться матері, яка має сприяти тому, аби навчити доньку не лише хорошим манерам, рукоділлю, співу й танцям, але й розвинути почуття любові до рідної мови, шанобливе ставлення до народних традицій. З'ясовано, що в родині Драгоманових роль жінки й матері виходила за традиційні межі патріархального суспільства. Олена Пчілка – яскравий приклад нової жінки-матері, жінки-громадянки.

Визначено, що відсутність порозуміння з матір'ю спонукала Елізу Ожешко приділяти багато уваги питанням сім'ї та її ролі у формуванні наступних поколінь поляків, породила переконання, що саме в руках матерів доля і майбутнє нації. Жінка-мати не повинна забувати, що наявність сім'ї – це не лише привілей, а перш за все обов'язок. На її плечах лежить тягар виховання наступних поколінь, а отже, і відповідальність за долю майбутньої Польщі. Відзначено, що для повноцінного виконання цих функцій жінці не вистачає відповідної освіти, знань у вирішенні побутових проблем, фінансової незалежності, оскільки жінки не можуть зреалізувати себе у багатьох професіях.

У **висновках** підкреслено, що особистий життєвий досвід Олени Пчілки та Елізи Ожешко вплинули на формування у них феміністичних поглядів, які руйнували патріархальні уявлення про жінку та її призначення.

Ключові слова: фемінізм, жіночий рух, жінка-матір, виховання, життєвий досвід, гендерна рівність.

Вступ

Невід'ємною складовою розвитку суспільство на всіх його етапах була і є проблема визначення у ньому місця та призначення жінки, її прав та обов'язків. Традиційно упродовж багатьох століть жінці відводилася роль берегині домашнього вогнища, хорошої матері та по-та покірної дружини. Тільки від XIX ст. почали змінюватися погляди

на жіноче питання, що призвело до поширення ідей жіночої емансипації, а пізніше – ідей фемінізму.

Проблема жіночої емансипації або, як її називали у ХІХ ст., «жіноче питання» належить до тих глобальних проблем, що визначають життя не лише

окремих людей, але й суспільства в цілому. Суть її зводиться до того, що у патріархальному світі існує дискримінація жінки, яка проявляється в усіх сферах життя. Більше того, саме вона і є тим наріжним каменем, на якому тримається таке суспільство. Ставлення до жінки як до неповноцінної людської істоти, яка не здатна сама вирішувати власні проблеми, сформувалося ще на початку існування цивілізації. Потім уявлення про неповноцінність жінки увійшли в національні релігії й були зафіксовані законодавчими кодексами. Патріархальному суспільству властиве привілейоване становище чоловіків. У сім'ї роль жінки зводилася до ролі зразкової матері і дружини, яка повинна обслуговувати чоловіка. Це її призначення й сенс існування, а все, що знаходилося поза межами сім'ї, не входило в її компетенцію.

Француженка Сімона де Бовуар в книзі «Друга стаття» звернула увагу саме на ці проблеми та влучно зауважила: *«ми не народжуємося жінками – ми стаємо жінками»* (Бовуар, 2017: 105). З цього почалася дискусія про необхідність розмежування біологічної та соціокультурної статі та здійснення революційних змін у патріархальній формі суспільства, яке продовжувало бачити жінку як істоту, орієнтовану переважно на шлюб і народження дітей.

Ребека Вокер, авторка книги «Будь реальним. Розкажуй правду і змінюй обличчя фемінізму» (1995) зазначала: «Бути феміністкою – значить зробити ідеологію гендерної рівності і підтримки жінок сутністю свого життя...» (Walker, 2002: 202).

Мета публікації – шляхом зіставного аналізу біографічних фактів і суспільної позиції Олени Пчілки та Елізи Ожешко з'ясувати їх причетність до феміністичного руху.

Теоретичний базис

Методологічною основою публікації стали феміністичні концепції Європейських та українських дослідників Сімони де Бовуар, Ребеки Вокер, Соломії Павличко, Віри Агеєвої.

Виклад основного матеріалу

В європейському культурному просторі ХХ ст. фемінізм є непересічним явищем. На сучасному етапі дане поняття розглядається щонайменше у двох значеннях. По-перше – це багатовимірний

суспільний рух, який обстоює права жінок, або ж, як його прийнято називати – феміністичний рух. По-друге – це сукупність психологічних, філософських, соціальних, культурологічних теорій, які визначають становище жінки в суспільстві, або – феміністична теорія (Павличко, 2002).

У Польщі феміністичний рух розпочинається з творчості Елізи Ожешко. У 1870 р. вона публікує працю «*Kilka słów o kobietach*», у якій робить спробу класифікувати жінок, причому за основу бере не моральні, а соціальні ознаки. Авторка вважає працю жінок важливою умовою формування нового суспільства. Значне місце в цій праці займає проблема рівноправності жінки як особистості та необхідність визнати її людську гідність і духовну розкутість.

Багато нового вносить Еліза Ожешко в розробку жіночих літературних образів. До неї роль жінки у художньому творі зводилася до любовної історії, а сам образ психологічно майже не розроблявся (Przewóska, 2009).

Щодо вивчення феміністичної проблеми в творчості письменниці, то вона була предметом нечисленних наукових розвідок, які передусім стосувалися художньої спадщини письменниці. Здебільшого про цей аспект творчості Елізи Ожешко дослідники згадували лише побіжно і оглядово. Ян Детко вважав, що серед позитивістів саме Еліза Ожешко найактивніше боролася за жіночі права і прагнула «*aby w zmienionej sytuacji społecznej kobieta stała się równą i pełnoprawną obywatelką swojego kraju*» (Detko, 1999: 15).

Дослідниця Зоф'я Клярнер наголошувала на відображенні особистих переживань письменниці у творах, присвячених «жіночому питанню»: «*Bolesne namiętności osobiste spowodowane niewłaściwym małżeństwem stały się szczególnie istotne dla młodego pisarza, stworzyły problem relacji mężczyzny i kobiety*» (Klarner, 2007: 29).

Особливо близькою для Елізи Ожешко була проблема виховання та освіти молодих жінок. Одна із причин цього – її особистий життєвий досвід. Ще в дитячому віці дівчина втратила батька. Вихованням дітей зайнялася мати, Франциска Павловська, яка не дуже переймалася їхнім майбутнім. Її ставлення до дітей не можна назвати взірцем материнської любові. Також на матір було покладено обов'язок дати дітям освіту. Однак невдовзі після смерті чоловіка вона знову вийшла заміж за Костянтина Відацького, і поступово почала віддалятися від дітей, їх стосунки здебільшого обмежувалися лише моментами трапези. Іноді мати з вітчимом заходили до дитячих кімнат, і такі моменти приносили

невимовну радість: «Jadaliśmy wszyscy wspólnie, w pokojach mamy i wtedy też tylko najczęściej widywałam matkę i ojczyma, którzy jednak czasem przychodzili do naszych pokojów. Były to chwile bardzo miłe, pełne gwarnych i ożywionych rozmów, matka nas pieściła, ojczym przynosił ładne albo smaczne rzeczy. Potem odchodzili i znowu czas jakiś widywałam ich tylko u stołu albo jakąś krótszą czy dłuższą chwilę przy obiedzie lub herbacie» (Orzeszkowa, 1974: 68).

Турботу за виховання дітей Франциска Відацька переклала на плечі своєї матері – німкені-гувернерки Ельжбети Каменської. Пізніше у своїй автобіографії Еліза Ожешко напише: «...zupełnie nie pamiętam ani kto, ani kiedy, ani jak mnie uczył» (Orzeszkowa, 1974: 97).

Маленька Еліза та її сестра Клементина часто залишалися сам на сам із власними труднощами. Як згадує письменниця, «wyłyśmy swobodne i samotne» (Orzeszkowa, 1974: 97).

Від дитинства між Елізою та її матір'ю встановився своєрідний бар'єр, який з роками лише збільшувався. На те були певні причини. Найперше, в родині неоднаково ставилися до навчання синів і доньок. Хлопчики могли отримати освіту та фах, тоді як дівчаткам була приготована доля слухняної, покірної дружини. Така ситуація обурювала Елізу, яка ще з дитинства виявляла інтерес до знань і батько схвально до цього ставився. Єдиним другом залишалася сестра Клементина: «Wzrastałam dość samotnie, bez rówieśnic, w towarzystwie jednej tylko siostry» (Orzeszkowa, 1974: 100).

Ще однією перешкодою для встановлення порозуміння між матір'ю та донькою став той факт, що з самого початку пані Відацька не була прихильницею обраної Елізою кар'єри письменниці: «Matka nasza słuchała tego niechętnie. Wiele czasu upłynęło zanim zrozumiałam głęboką, macierzyńską rację tej niechęci. Pragnęła przede wszystkim dla córek swych szczęścia, które gnieździ się najchętniej w naturach najpospolitszych. Nie zachęcając, matka nasza nie przeszkadzała nam iść ku przeznaczeniu» (Orzeszkowa, 1974: 99).

Мати вважала, що порядна жінка не повинна «оскверняти» себе будь-якою роботою, навіть літературною. Більше того, вона не погоджувалася з багатьма поглядами дочки, яка боролася за право жінки працювати та навчатися нарівні з чоловіками. На думку пані Відацької, важливішим за знання алгебри була здатність поводитися в компанії та дотримуватись хороших манер. Ця ідеологічна незгода стала причиною досить холодних стосунків між Елізою Ожешко та її матір'ю. Певне пожвавлення контактів відбулося лише за кілька років

до смерті пані Відацької, після її повернення до Гродно та прийняття літературної кар'єри дочки. Можливо, саме через це дитячий досвід певною мірою вплинув на сприйняття дорослою письменницею ролі матері в родині. На це звернула увагу дослідниця творчості Елізи Ожешко Марія Жмігродзка, яка заявила: «Ledwie maskowana suchość, połączenie entuzjazmu i całkowitego wyobcowania emocjonalnego są zbyt wyraźnie widoczne w wypowiedziach Ożeszki na temat matki, aby nie można było ich odbierać jako echa głęboko zakorzenionej traumy niekochanego dziecka, które jest nieustannie krytycznie oceniane. Rola matki w kształtowaniu tożsamości dziewczynki była bardzo poważna» (Żmigrodzka, 1965: 20). Дослідниця також зауважила, що в ранній творчості письменниці не важко помітити чіткий поділ на світ «вченого батька» та нудну, насичену умовностями реальність «елегантної матері», проти яких бунтувала Еліза Ожешко (Żmigrodzka, 1965).

Відсутність нормальних стосунків із матір'ю змусила письменницю зацікавитися ситуацією в родині, роллю в ній жінки та питаннями виховання: «Już wiedziałam wówczas, że jest na ziemi coś takiego, co ma imię: racja stanu; ale jeszcze za mało żyłam, abym godzić się mogła ze wszystkim, co istnieje. Muszę powiedzieć, że na moje ówczesne zamiary pracowania i starania o pracę nie wpływały wcale żadne idee emancypacyjne» (Orzeszkowa, 1974: 69).

Саме тому письменниця не лише в художніх творах, але й публіцистиці багато уваги приділила роздумам про сім'ю. Вона вважала, що шлюб не повинен обмежуватися суто тілесними стосунками, це має бути духовна та інтелектуальна спорідненість. Цікавими є її думки щодо ставлення чоловіка до материнства і ролі жінки-матері: «...gdyby macierzyństwo uważał za coś więcej niż tylko narodziny dziecka, gdyby obejmowało ogromne zasoby moralne i psychiczne, jakich potrzebuje kobieta, gdyby dla swojego dziecka chciała być matką nie tylko fizycznie, byłby nie bądź takim zdecydowanym przeciwnikiem mentalnego wychowania kobiet... Matka, która jest matką tylko z racji poczęcia i urodzenia dziecka, nie zasługuje na wysokie zaszczyty macierzyństwa» (Orzeszkowa, 1981: 459). Письменниця добре усвідомлювала важливу роль матері у процесі виховання та навчання молодого покоління, формування особистісних якостей дітей. Вона розуміла, що на даний момент дуже мало матерів добре справляються з цією роллю. Основна причина цього – відсутність жіночої освіти, що унеможливило виховання дітей повноцінними людьми та громадянами.

Питання ґрунтового навчання жінок Еліза Ожешко порушувала в статті «O sprawach kobiet», котра з'явилася друком 1884 р. на сторінках часопису «Świat». Письменниця пропонувала відкрити в Польщі університет для жінок, аби вони могли здобути освіту та професію на батьківщині. Авторка висловила переконання, що освіта, всупереч поширеним у суспільстві поглядам, не перешкоджатиме жінці бути хорошою дружиною, матір'ю та домогосподаркою. Навпаки, отримані знання допоможуть у стосунках із чоловіком та дітьми. Жінка, що звикла до серйозної й важкої роботи, буде менш марнотратною, примхливою, легковажною дружиною, матір'ю й громадянкою, аніж та, чиє виховання включало лише позування перед дзеркалом, модне навчання французькій мові та засвоєння азів приготування їжі (Orzeszkowa, 1981).

На власному життєвому досвіді Еліза Ожешко відчула, як важко залишитися без підтримки чоловіка. Будучи молодою вдовою, вона постала перед проблемою самотійного управління маєтком і не змогла з цим впоратись. Письменниця зрозуміла, що, як і більшість тогочасних жінок, виявилася невідготовленою до життя. Під впливом цих обставин вона написала повість «Marta», яка справила глибоке враження на читачів. Один із сусідів письменниці висловив думку про те, що жінці пора перестати бути лялькою, а стати повноцінною людиною, а безглузді заняття рукоділлям замінити корисною працею (Jankowski, 2013).

На думку дослідників, «Eliza Ożeszowska mówiła o kobiecie jako o osobie w czasach, gdy większość postrzegała ją jako służącą męża, „panię” kuchni, traktując ją z pogardą i obrzydzeniem. Głos pisarki to krzyk kobiecej duszy, pogardzanej, bezsilnej, pozbawionej praw obywatelskich, indywidualnie biernej we wszystkich sferach życia, w której mogła wyrazić siebie» (Przewóska, 2009: 61).

Жінки повинні звільнитися не від уявної тиранії чоловіків, не від священних і щасливих обов'язків сімейного життя, не від порядності і простоти, а від фізичної слабкості, більш нав'язаної, ніж отриманої від природи, від браку моральної сили для самотійного життя, від пошуку шматка хліба насущного з чужої руки, від вічної заборони займатися серйозною та корисною працею.

У родині Косачів склалися кардинально протилежні умови для виховання та навчання дітей. І в цьому велика заслуга Ольги Косач, яка увійшла в світову культуру під псевдонімом Олена Пчілка.

Ольга Косач народилася в родині Петра та Єлизавети Драгоманових, які стали своїм дітям справжнім зразком для наслідування. Вони були щирими патріотами своєї країни, шанобливо й бережно ставилися до української мови та культури. Водночас дбали про всебічний розвиток власних дітей, старалися дати їм відповідну освіту та виховання. Згадуючи своє дитинство, Олена Пчілка писала: «Завдяки тому, що наші тато й мама не були „великими панами”, у нас не було ніяких гувернерів, ні гувернанток. Доглядала нас мама, за помоччю няньок; про духовний розвиток і про початок науки, себто книжної науки, – дбав тато» (Пчілка, 1988: 521). Такий підхід до виховання дітей відрізнявся від загальноприйнятого у тогочасному суспільстві уявлення про роль і функції батьків у формування дитячого світогляду. Також, як бачимо, дітей, незалежно від статі, заохочували до освіти, про що навіть мріяти не могла Еліза Ожешко.

Важливими у родині були ментальні цінності українського народу, його звичаї, традиції. Діти отримували виховання в українському дусі: «...українська течія оточала нас могутньо: се була українська пісня, казка, все те, що створила українська народна думка і чого держався тодішній народний побут, з усім тим зливалося й наше життя...» (Пчілка, 1988: 521). Єлизавета Драгоманова прищеплювала дітям любов до української пісні. «А пісень чули ми за дитячі літа стільки, що й не злічити! ...Мама наша мала гарний голос; часом було, шие щось – найбільше дітям, – і співає...» – згадувала Олена Пчілка (Пчілка, 1988: 521). У такий спосіб формувалися ідеї патріотизму, шани до народних традицій. Пріоритетом було не навчання модним манерам і світському етикету, як у випадку Елізи Ожешко, а виховання справжніх поціновувачів української культури.

Мати, як і більшість жінок того часу, не отримала хорошої освіти: вміла лише читати, письмом не володіла. Саме тому доклала чимало зусиль, аби усім своїм дітям – синам і донькам – дати вищу освіту. І в цьому завжди відчувала підтримку чоловіка, Петра Драгоманова, який активно долучався до процесу виховання: «Думаю, що велося так не тільки завдяки природній лагідній вдачі нашого батька, а й завдяки його освіті... Мама ж ішла слідом за ним» (Пчілка, 1988: 534).

Методи виховання в родині суттєво відрізнялися від загальноприйнятих у той деспотичний час, коли насилля панувало в усіх сферах життя, коли вчили «за допомогою палки», свідченням чого є спогади Олени Пчілки: «...ми виростили, не бачивши ніяких диких сцен розправи сильного з підвладним, старших – з тілом і душею

беззахисних дітей; для наставлення було тільки спокійне, лагідне слово» (Пчілка, 1988: 534). Діти росли вільними, розкутими, з незалежними думками і власними переконаннями.

Драгоманови-батьки ставилися з повагою до думок і поглядів своїх дітей, воліли виховати їх порядними, справедливими, чесними людьми, які ніколи не будуть зневажати інших. Вони були набожними людьми, і намагалися виховувати у дітей шанобливе ставлення до релігії. Та не завжди це вдавалося. Віяння нового часу породжували іншу ідеологію. Як пригадувала Олена Пчілка, брат Михайло перейнявся ідеями вільнодумства, на що батьки відреагували досить спокійно: «...Не пам'ятаю я такого, щоб ... картали когось із дітей за «вільнодумство». Тут була неначе якась мовчазна поспільна угода: я не перечу твоїй новій думці вільній, а ти не руш моєї душі... Така обопільна обережність, пошана лишилася на весь вік» (Пчілка, 1988: 535).

Вихована в інтелігентному родинному середовищі, де батько й мати відігравали однакову роль у вихованні дітей, де панувала культура родинних стосунків, Олена Пчілка створила таку ж атмосферу у власній сім'ї. Вона самотужки займалася навчанням і вихованням дітей. Разом із дітьми подорожувала Україною, часто бували на Волині, де мали змогу спілкуватися з дітьми селян, познайомитися з побутом місцевих мешканців, мальовничою волинською природою. Як зазначають дослідники, Ольга Косач вчила дітей розмовляти українською мовою та надавала перевагу українському вбранню (Богачевська-Хомяк, 1995).

Виховуючи дітей у дусі любові до України, Олена Пчілка залучала їх до збирання українського фольклору, до літературної творчості. Водночас прагнула дати дітям всебічний розвиток: вивчення іноземних мов (латини, грецької, французької, німецької), знайомство зі світовою історією, літературою та культурою, гра на музичних інструментах сприяли їх всебічному розвитку. Разом із чоловіком підтримувала захоплення дітей співом, малюванням, вишиванням та інше.

Як бачимо на прикладі Олени Пчілки, роль жінки та матері в родині є набагато ширшою та відповідальнішою, аніж було прийнято тогочасним суспільством. Це приклад нової жінки-матері, яка не вписується у загальноприйняті норми та канони.

Саме з родинного виховання беруть витoki феміністичні переконання Ольги Косач. На власному прикладі вона засвідчила, що роль жінки й матері не обмежується народженням і вихованням дітей. При

підтримці родини зуміла реалізувати себе як особистість у різних сферах суспільного життя – як дружина, як мати, як науковець, як політик, як письменниця, як редакторка, як громадський діяч. Її життя – це яскравий взірець втілення ідей гендерної рівності. Оксана Забужко називає її «доленосною для України жінкою» (Забужко, 2007: 427).

Наприкінці ХІХ століття на українських землях активізується інтерес до жіночого руху. Марта Богачевська-Хомяк, авторка дослідження «Білим по білому. Жінки в громадському житті України 1884–1939», вказує на те, що Ольга Косач мала великий вплив на розвиток жіночого руху українок в Австрійській та Російській імперіях. Дослідниця звертає увагу на національно-визвольну складову діяльності Олени Пчілки, яка тісно пов'язана як з ідеями гендерної рівності, так і отриманням інших прав і свобод. Діяльність матері була прикладом для дітей: «...її донька, Леся, дивлячись на свою матір, вважала рівноправність жінок природним явищем. Так звичайно думають дівчата, які виростають в оточенні сильних, вольових і працьовитих жінок» (Богачевська-Хомяк, 1995: 41).

У 80-х роках ХІХ ст. разом із Наталією Кобринською активно долучилася до видання жіночого альманаху «Перший вінок» – першого видання, в якому з вуст жінок прозвучали ідеї гендерної рівності. Жінки-українки озвучили вимоги про власні громадські, політичні, культурні права. Як влучно зауважує Л. Смоляр, це був перший часопис, у якому не було «ні чоловічих псевдонімів, ні чоловіків-оповідачів, ні спроби імітувати чоловічий голос..., а ...прозвучав інтелігентний жіночий голос, а разом з ним і феміністична ідея» (Смоляр, 1998: 330). Це стало знаменною подією, оскільки вперше в патріархальному суспільстві жінки, руйнуючи гендерні стереотипи, на повний голос заявили про себе. Також важливим було і націєтворче значення альманаху, який засвідчив піднесення ідейного рівня української жінки як громадянки.

На початку ХХ ст. Олена Пчілка активно долучилася до видання часопису «Рідний край»: була одним із видавців, певний час фінансувала його друк, розміщувала на його сторінках свої твори. Журнал сприяв поширенню гендерних ідей в українському суспільстві. У ньому публікувалися всі важливі події, пов'язані з питаннями гендерної рівності, висвітлювалася діяльність жіночих організацій, різноманітні звернення та оголошення, скеровані до жіноцтва. Олена Пчілка активно долучалася до цих процесів. У часописі було надруковано її звернення до українських жінок, у якому висувалися вимоги надати жінкам політичні та

громадянські права і яке перегукувалося із заявою Всеросійської спілки рівноправності жінок. Під ним підписалося більш як двадцять тисяч жінок з різних міст України. Гендерна проблематика була в часописі наскрізною і різноманітною: критика влади за недостатню увагу до проблеми здобуття жінками вищої освіти, оцінка та аналіз жіночого руху за кордоном, діяльність жіночих спілок та їх роль в отриманні жінками економічної незалежності тощо.

Висновки

Розвиток руху за емансипацію жінок наповнив жіночі характери новим змістом. Жінка починає заявляти про своє місце в суспільстві, обстоює право на освіту.

Еліза Ожешко та Олена Пчілка стали одними з перших у своїх національних літературах письменницями, які не лише своїми творами, але й прикладами з власного життя прагнули звернути увагу суспільства на жінку, по-новому оцінити її суспільне та сімейне становище. Вони, торкнувшись проблеми жіночої емансипації, ствердили думку про те, що кожна жінка повинна мати право бути вільною і щасливою.

Уже наприкінці XIX ст. замість чоловічого (традиційного) уявлення про жінку формується власне уявлення жінки про саму себе, про своє призначення, що цілком закономірно вступає у суперечність із міфами патріархальної культури. Під впливом особистого життєвого досвіду Еліза Ожешко та Олена Пчілка у своїй творчості реалізують право жінки на освіту і саморозвиток. Життєві обставини обох письменниць стали одним із основних факторів формування їхньої суспільно-політичної та творчої позиції.

Література

- Богачевська-Хомяк, М. (1995). *Білим по білому. Жінки в громадському житті України 1884–1939*. Київ: Либідь.
- Бовуар, С. (2017). *Друга стаття*. Київ: Основи.
- Забужко, О. (2007). *Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій*. Київ: Факт.
- Павличко, С. (2002). *Фемінізм*. Київ: Основи.
- Пчілка, О. (1988). *Твори*. Київ: Дніпро.
- Смоляр, Л. (1998). *Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. Сторінки історії*. Одеса: Астропринт.
- Detko, J. (1999). Eliza Orzeszkowa. *Orzeszkowa E. Opowiadania*. Warszawa: Czytelnik. 5–29.
- Jankowski, E. (2013). *Eliza Orzeszkowa*. Warszawa: PIW.
- Klarner, Z. (2007). *Eliza Orzeszkowa*. Warszawa: Czytelnik.
- Orzeszkowa, E. (1974). *O sobie*. Warszawa: Czytelnik.

- Orzeszkowa, E. (1981). *Listy zebrane*. Wrocław: ZNiO. T. 7.
- Przewóska, M. Cz. (2009). *Eliza Orzeszkowa w literaturze i w ruchu kobiecym*. Kraków: Wydawnictwo literackie.
- Walker, R. Black. (2002). *White and Jewish: Autobiography of a Shifting Self*. New York.
- Żmigrodzka M. (1965). *Orzeszkowa. Młodość pozytywizmu*. Warszawa: PIW.

References

- Bohachevska-Khomiak, M. (1995). *Bilym po bilomu. Zhimky v hromadskom zhytti Ukrainy 1884–1939* [White on white. Women in public life of Ukraine 1884–1939]. Kyiv: Lybid.
- Bovuar, S. (2017). *Druha stat* [Second gender]. Kyiv: Osnovy.
- Zabuzhko, O. (2007). *Notre Dame d'Ukraine: Ukrainka v konflikty mifologiy* [Notre Dame d'Ukraine: Ukrainka in the conflict of mythologies]. Kyiv: Fakt.
- Pavlychko, S. (2002). *Feminizm* [Feminism]. Kyiv: Osnovy.
- Pchilka, O. (1988). *Tvory* [Works]. Kyiv: Dnopro.
- Smoliar, L. (1998). *Mynule zarady majbutnioho. Zhinochyy rukh Nadnyprianskoi Ukrainy II pol. XIX – poch. XX st. Storinky istirii* [The past for the sake of the future. Women's movement of Dnieper Ukraine II half. XIX - beginning 20th century Pages of history]. Odesa: Astroprynt.
- Detko, J. (1999). *Eliza Orzeszkowa. Orzeszkowa E. Opowiadania*. Warszawa: Czytelnik. 5–29.
- Jankovski, E. (2013). *Eliza Orzeszkowa*. Warszawa: PIW.
- Klarnier, Z. (2007). *Eliza Orzeszkowa*. Warszawa: Czytelnik.
- Orzeszkowa, E. (1974). *O sobie*. Warszawa: Czytelnik.
- Orzeszkowa, E. (1981). *Listy zebrane*. Wrocław: ZNiO. T. 7.
- Przewuska, M. Cz. (2009). *Eliza Orzeszkowa v literaturze i v ruchu kobiecym*. Kraków: Wydawnictwo literackie.
- Walker, R. Black. (2002). *White and Jewish: Autobiography of a Shifting Self*. New York.
- Żmigrodzka, M. (1965). *Orzeszkowa. Młodość pozytywizmu*. Warszawa: PIW.

Oksana Vyshnevskaya, Svitlana Sukharieva. Feminist aspects of the life stories of Eliza Orzeszkowa and Olena Pchilka.

The purpose of the publication is to determine the origins of feminist views based on specific facts from the biographies of Ukrainian Olena Pchilka and Polish Eliza Orzeszkowa.

The results. In the 19th century, views on the role and place of women in family and society began to change radically. It is outlined that these changes start with family upbringing, which, according to both writers, plays a crucial role in preparing girls for adult life, laying the foundation for the realization of their personal needs and desires, and developing a clear civic position. An important role in this process is assigned to the mother, who should contribute to teaching her daughter not only good manners, crafts, singing, and dancing but also to cultivate a love for the native language and respectful attitude towards folk traditions. It is clarified that in the family of the Dragomanovs, the role of women and

mothers went beyond the traditional boundaries of patriarchal society. Olena Pchilka is a vivid example of a new woman-mother, a woman-citizen.

It is determined that the lack of understanding with her mother prompted Eliza Orzeszkowa to pay much attention to family issues and its role in shaping the next generations of Poles, giving rise to the conviction that the fate and future of the nation are in the mothers' hands. A woman-mother should not forget that having a family is not just a privilege, but above all a duty. On her shoulders lies the burden of raising the next generations, and therefore, the responsibility for the fate of future Poland. It is noted that for the full fulfilment of these functions, women lack appropriate education, knowledge in solving household problems, and financial independence since women cannot realize themselves in many professions.

The conclusions emphasize that the personal life experience of Olena Pchilka and Eliza Orzeszkowa influenced the formation of feminist views in them, which undermined patriarchal notions of women and their purpose.

Key words: feminism, women's movement, woman-mother, upbringing, life experience, gender equality.

Вишнеvsька Оксана Антонівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри польської філології та перекладу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; <https://orcid.org/0000-0001-9442-9593>; o.vyshnevsk@ukr.net

Сухарева Світлана Володимирівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри полоністики і перекладу Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0001-5039-582X>; Sukhareva.Svitlana@vnu.edu.ua